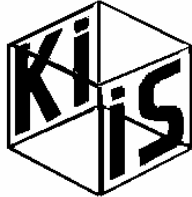

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

Київський міжнародний інститут соціології
Kiev International Institute of Sociology

Voloska, 8/5, The University of "Kiev-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine 04070
Phone (380-44)- 463-5868, (380-44)-238-2567, (380-44)-238-2568
Fax: (380-44)-238-2568, (380-44)-263-3458 E-mail: office@kiis.com.ua

---

**ДОСЛІДЖЕННЯ З ПИТАНЬ КОРУПЦІЇ Й НАДАННЯ
ПОСЛУГ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ
(ЗАКЛЮЧНИЙ ЗВІТ)**

*Дослідження було профінансовано за допомогою
Спільної Програми ЕС/РЄ
"Зіцнення демократичної стабільності в Україні»*

Київ, 2006 р.

Зміст

Вступ	3
1. Резюме отриманих даних	4
2. Опитування населення.....	5
2.1 Загальне сприйняття корупції й ставлення до неї	5
2.2 Сприйняття ефективності установ і чиновників у боротьбі з корупцією	6
2.3 Якість послуг і рівень корумпованості органів влади.....	6
2.4 Готовність звертатися по допомогу в суд.....	8
2.5 Поінформованість про діяльність суду.....	9
3. Опитування населення в судах	10
3.1 Загальна інформація про учасників опитування і їхній досвід участі в судових процедурах.....	10
3.2 Думки щодо проблем системи правосуддя	11
3.3 Корупція й неправомірний вплив у суді.....	11
3.4 Задоволеність послугами суду.....	12
4. Опитування юристів	13
4.1 Думки щодо системи правосуддя і її проблем	13
4.2 Корупція в системі правосуддя	14
4.3 Реформи	16
Висновки	17

Вступ

Головна мета цього огляду полягала в тому, щоб відбити деклароване широкою публікою, громадянами, що беруть участь у судових процедурах, а також юристами їхнє сприйняття корупції й функціонування української системи правосуддя, і особливо українського судочинства, і їхній досвід щодо цього.

Фінансування даного соціологічного дослідження здійснено в рамках Спільної програми Європейської Комісії й Ради Європи «Зміцнення демократичної стабільності в Україні» за підтримки Представництва ПРООН в Україні, виконання забезпечив Київський Міжнародний Інститут Соціології в співпраці з Міністерством юстиції України, яке брало участь у розробці схеми опитування й анкети, а також подбало про сприяння дослідженню з боку незалежних експертів. Дослідження проводили в період з 17 лютого по 22 травня 2006 р.

Основу дослідження становлять результати трьох опитувань -

- населення (сприйняття, ставлення й особистий досвід; n=1028);
- громадяни в судах (сприйняття й особистий досвід; n=2047);
- юристи (сприйняття й особистий досвід; n=966).

Проект звіту, що підготували були Ганна Марцинків (координатор проекту КМІС) і Дмитро Хуткий (молодший науковий працівник КМІС), переробив і відредагував Квентин Рідом.

1. Резюме отриманих даних

У ході дослідження було встановлено, головним чином, таке

1. Українські громадяни сприймають своє суспільство в цілому як досить корумповане й виявляють високий ступінь терпимості до корупції. Майже кожен другий громадянин готовий дати хабара, якщо на нього розраховують, а кожний п'ятий, за власним визнанням, його й сам давав попереднього року.
2. Більше однієї десятої громадян, що попереднього року мали контакт із судами, відзначили більше або менше задоволення з приводу того, як функціонують судові органи, а корупція не віднесено до числа найбільш серйозних проблем системи правосуддя. Утім, більш як половина громадян, що були причетні до судочинства, покладають, що корупція серед судових урядників таки має велике поширення, причому найбільш корумпованими з них вважають суддів.
3. Одна третина громадян не зверталася б до суду для розв'язання виниклих проблем. Громадяни віддають перевагу допомозі родичів і друзів.
4. Як звичайні громадяни, так і ті з них, хто брав участь у судових процедурах, найсерйознішою проблемою системи правосуддя вважають строки судочинства: загалом, перш, ніж буде винесене рішення, громадянам доводиться відвідати суд дець 5 разів, при цьому процес, у середньому, триває 8 місяців.
5. Більше половини громадян, що опинилися серед учасників судочинства, почували себе недостатньо інформованими про судові процедури, а також про права й обов'язки учасників.
6. Дуже істотна частка відповідачів у судових справах, а надто в кримінальних, гадає, що суд у їхньому разі підкупила супротивна сторона. Дві третини, однак, не вважають, що суд був якимсь упереджений або діяв під тиском.
7. Майже одна третина громадян, що брали участь у судових процедурах, користувалася послугами посередників, при цьому від однієї п'ятої до однієї третини цих громадян думає, що їхні посередники в процесі судочинства здійснюють неофіційні платежі, а одна третина впевнена, що такі платежі є запорукою сприятливого його результату.
8. Між думками, що їх висловлювали судді, прокурори й адвокатами щодо корупції й інших проблем системи правосуддя, є великі розбіжності, які відображають схильність кожної із цих підгруп свій власний інститут оцінювати позитивно, а інші – негативно. Утім, загалом, досить велика частка з усіх трьох груп вважає, що більшими проблемами є матеріально-технічне забезпечення судових органів, зарплата судових чиновників і виконання рішень суду.

2. Опитування населення

Респондентам було поставлено низку запитань, аби з'ясувати, як вони сприймають корупцію в Україні, наскільки прийнятною її вважають і чи випадало їм самим недавно бути причетним до корупції. Їх також запитували про те, як вони сприймають якість наданих послуг і корумпованість певних установ, включно з судом, прокуратурою й міліцією.

2.1 Загальне сприйняття корупції й ставлення до неї

Близько 86 % вважають, що корупція в Україні дуже поширена, і, на гадку більш як половини респондентів, її можна було б істотно скоротити.

Отримані відповіді свідчать про те, що, загалом, до корупції ставляться дуже терпимо й сприймають її як ефективний спосіб вирішення проблем, хоча при цьому не дають чіткої вказівки на те, якою мірою громадянам фактично доводиться вдаватися до хабарів. Прийняття грошей, подарунків або інших підносів державними урядниками вищих і місцевих органів влади вважає прийнятним 63 % громадян, і така ж сама їхня частка гадає, що для успішного вирішення питання посадовій особі, з якою у них є контакти, треба запропонувати готівку або подарунок. Із тим, що брати гроші або подарунки є прийнятним для членів парламенту або міністрів, не були згодні лише 24 % опитаних, і тільки 19 % були такої ж думки, коли йдеться про чиновників міністерства або місцевих органів влади. 38 % респондентів погодилися, що урядники, до яких вони зверталися, розраховували одержати гроші або подарунок. Однак, хоча запропонувати гроші або подарунок офіційній особі були б готові 44 % респондентів, вчинити так дійсно попереднього року довелося тільки 21 % опитаних.

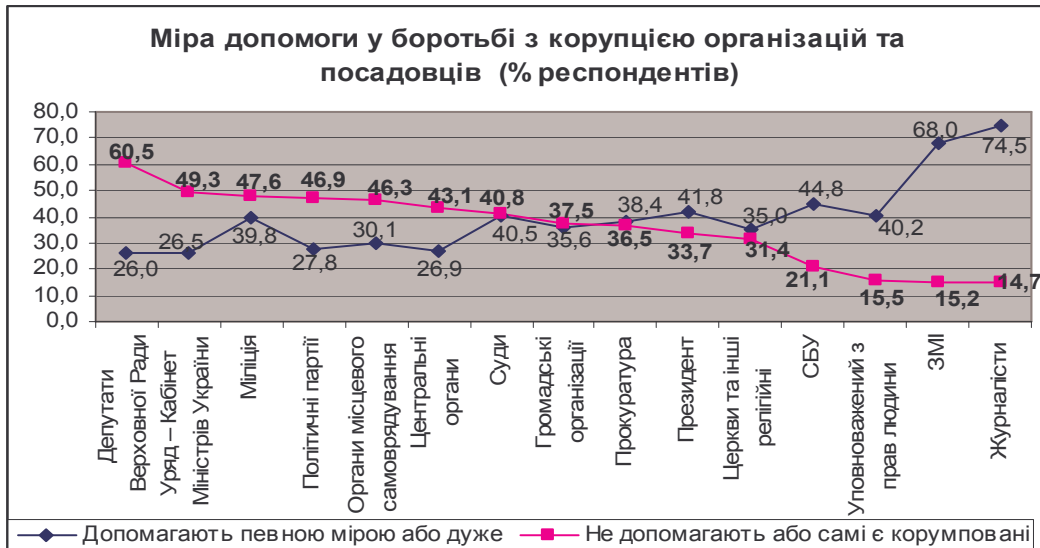
Таблиця 2.1.1 Згода респондентів із твердженнями щодо до корупції в Україні..

	Погоджуюсь	Ні погоджуюсь, ні не погоджуюсь	Скоріше не погоджуюсь
Корупція в Україні широко поширена	85,6	9,0	5,5
Для успішного вирішення проблеми треба запропонувати гроші або подарунок посадовцю, у якого є відповідні можливості	63,2	14,4	22,4
Для народних депутатів та міністрів вважається прийнятним отримувати гроші, подарунки та послуги від осіб та організацій	62,7	13,1	24,1
Для посадовців у міністерствах, обласних та міських радах вважається прийнятним отримувати гроші, подарунки та послуги від осіб та організацій	62,7	18,2	19,1
Наші громадяни є законслухняними лише у тих випадках, коли їм це вигідно	55,9	15,6	28,5
Рівень корупції в Україні можна суттєво зменшити	54,2	20,2	25,6
Якщо посадовець очікує гроші за вирішення моєї особистої проблеми, то я заплачу	44,4	16,1	39,5
Посадовці, до яких я звертався, зазвичай очікували або показували, що чекають на гроші або подарунки	37,9	24,9	37,1
Молоді посадовці є більш корумпованими за старших	37,8	26,8	35,5
Протягом останнього року мені прийшлося хоча б один раз давати гроші або подарунки посадовцям, з якими я контактував	20,6	6,5	72,9

2.2 Сприйняття ефективності установ і чиновників у боротьбі з корупцією

На думку респондентів, ефективними в боротьбі з корупцією є такі установи або групи: журналісти (75 %), ЗМІ (68 %) і Служба Безпеки України (45 %). Десь по 40 % респондентів гадають, що боротьбі з корупцією сприяє Президент, суди, Уповноважений ВР з прав людини, міліція й прокуратура. На відміну від цього, 61 % респондентів вважає, що депутати Верховної Ради України щодо цього є неефективні та/або самі корумповані, і в той же самий час такої ж думки про уряд дотримується 49 % опитаних. Думки щодо судів у найкращому разі розділилися: ефективними їх вважає стільки ж респондентів, скільки й тих, хто їх покладає за неефективні/ корумповані (41 %).

Діаграма 2.2.1: Сприйняття громадянами ефективності в боротьбі з корупцією різних організацій і чиновників

2.3 Якість послуг і рівень корумпованості органів влади

У суд торік зверталися, за їхнім твердженням, близько 8 % представників широкого загалу. При цьому, наприклад, контакт із державними установами охорони здоров'я мали 69 % респондентів, з житлово-експлуатаційними організаціями, або жеками, – 38 %, з державними загальноосвітніми установами – 26 %, з відділами паспортної й реєстраційної роботи, – 22 %, відділами соціального забезпечення – 15 %, органами внутрішніх справ – 11 %, нотаріальними конторами – 10 % або ДАІ – 9 % (див. Діаграму 4.1.1).

Діаграма 2.3.1: Частка опитаних, що торік контактували з окремими державними установами

Оцінка наданих послуг

Тих, хто вступав у контакт зі згаданими установами, попросили оцінити якість наданих їм послуг за стандартною 5-бальною шкалою – від 1 (зовсім незадоволений) до 5 (цілком задоволений). Позитивну оцінку одержали нотаріуси, паспортні столи, пенсійні фонди, податкові інспекції, військкомати, відділення соціального забезпечення, бюро технічної інвентаризації, а також загальноосвітні установи й виші. Державні установи охорони здоров'я, ДАІ, міліція, суди, прокуратура й митниця - задовільну. Оцінка «незадовільно» було дано житлово-експлуатаційним організаціям - жекам.

Сприйманий рівень корумпованості

Усі респонденти також оцінювали рівень корупції в кожній установі, користуючись 5-бальною шкалою, де 1 означала «зовсім не поширена», 2 - «переважно не поширена», 3 - «50/50», 4 - «переважно поширена» і 5 - «дуже поширена». Респонденти думають, що корупція переважно поширена в державній автоінспекції, міліції, митниці, судах, вищій школі, податковій інспекції, прокуратурі й охороні здоров'я. Як вважають, поширена вона «50/50» у військкоматах, бюро технічної інвентаризації (БТІ), загальноосвітніх установах, державних нотаріальних конторах і жеках. Корупція сприймається як «переважно не поширена» у пенсійних фондах, відділеннях соціального забезпечення й паспортних столах.

Існує досить сильна зворотна залежність між якістю послуг, що їх надає певна установа, і сприйманим рівнем її корумпованості, тобто що нижча оцінка якості обслуговування, то вищий сприйманий рівень корумпованості. Єдиний виняток - жеки: якщо їх не брати до уваги, то кореляція між якістю обслуговування й корупцією буде виражена ще сильніше. Хоча наявність кореляції не обов'язково означає причинний зв'язок, отримані результати справді вказують на те, що корупція й низька якість послуг ідуть рука в руку.

Таблиця 2.3.2: Середня оцінка якості обслуговування й корумпованості окремих установ

	Середня оцінка якості послуг за п'ятибальною шкалою *	Середня оцінка корумпованості за п'ятибальною шкалою**
Державна автоінспекція	3	4
Міліція	3	4
Митні органи	3	4
Суди	3	4
Державні вищі навчальні заклади	3	4
Податкова інспекція	4	4
Прокуратура	3	4
Державні медичні заклади	3	4
Військкомат	4	3
Бюро технічної інвентаризації (БТІ)	4	3
Державні загальноосвітні заклади	4	3
Державні нотаріальні контори	4	3
Житлово-комунальне господарство (ЖЕД)	2	3
Відділ соціального забезпечення	4	2
Паспортний стіл	4	2
Пенсійний фонд	4	2

*1 - анітрохи не вдоволений наданими послугами; 5 - цілком задоволений наданими послугами.

** 1 - зовсім не поширена, 2 - поширена не дуже, 3 - 50/50, 4 – доволі поширена, 5 - дуже поширена

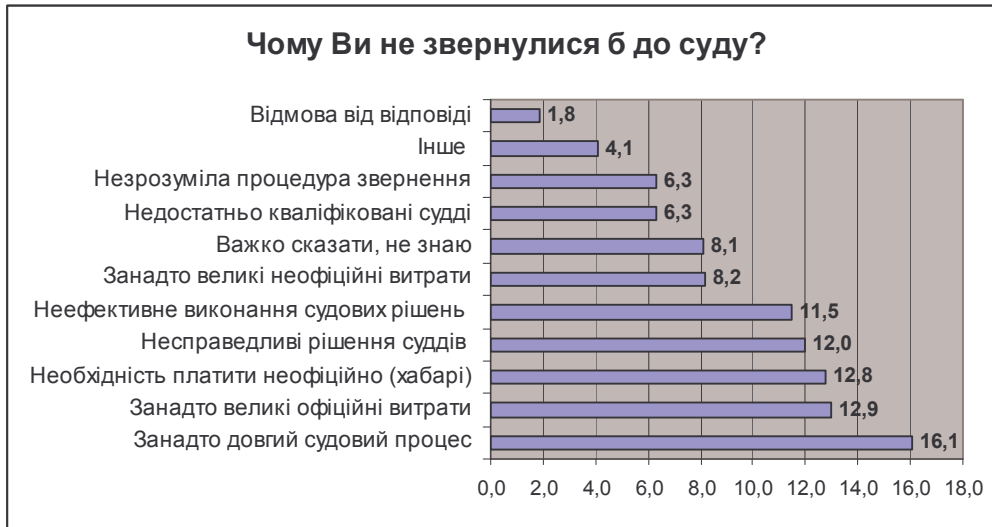
ДАІ, податкова інспекція й паспортні столи тими, хто не мав контактів з ними, сприймаються ледь більш корумпованими, ніж тими, хто такий контакт мав. На відміну від цього, ті, хто мав справу з жеками, сприймають їх як набагато корумпованішими установами, проти тих, хто досвіду спілкування з жеками не мав. Сприйняття корумпованості не залежало від статі, рівня освіти та рівня життя. Люди молодшого віку гостріше за старших сприймали корумпованість загальноосвітніх установ, паспортних столів, військкоматів, пенсійних фондів, відділень соціального забезпечення, державних нотаріальних контор і жеків. За винятком судів, жеків і пенсійних фондів, сприйняття рівня корумпованості різних установ значною мірою залежить від регіону: тим часом як респонденти в Західній Україні відчують його найвищим, найнижче його сприйняття характеризує опитаних у Центральній Україні.

2.4 Готовність звертатися по допомогу в суд

Із метою отримати додаткові дані, що характеризують довіру громадян до судів, респондентів запитували, чи звернулися б вони в суд для захисту своїх прав, зіткнувшись із якоюсь проблемою – наприклад, незаконним позбавленням права власності, незаконним звільненням або порушенням права на свободу слова або віросповідання. 68 % дали ствердну відповідь, решта 32 % – заперечну. 8 % респондентів самі зверталися в суд попереднього року, однак частка тих, хто висловив готовність шукати правди в суді, у межах вибірки, складеної із цієї категорії громадян, не відрізнялася від значення, отриманого в загальній вибірці.

Респондентам, які не виражали готовності домагатися відновлення своїх прав у суді, було поставлене запитання про причини, з яких вони цього не робитимуть. Їхні відповіді свідчать про відсутність якоїсь панівної причини, однак такий фактор, як тривалість строків судочинства, при цьому згадали значно більше відповідачів (16 %). Як ще одну причину, що її сприймають порівняно широко (згадана 13 % респондентів), фігурувала потреба робити якісь неофіційні платежі (давати хабарі), а також зависокі судові витрати, несправедливі судові рішення й неефективне приведення у виконання рішень суду. Загалом кажучи, здається, що важливішою за корупцію причиною небажання звертатися до суду є саме неефективність.

Діаграма 2.4.1: Згадані громадянами причини небажання домагатися відновлення своїх прав у суді

Альтернативні способи врегулювання проблем

Громадян, які заявили, що вони не звертатимуться до суду для відновлення справедливості, запитували, яким шляхом вони підуть, аби розв'язати свої проблеми. Четверті опитаних було складно дати відповідь або вони її не знали. Найпопулярнішим способом, судячи з відповідей, є звернення по допомогу до родичів або друзів, за ним іде пошук можливості заручитися сприянням «когось авторитетного» або адвоката. Менш як 5 % звернулися б по допомогу до «чиновника» або «політичного діяча», і тільки 2 % – до охоронних агентств. Очевидно, деяких із тих, хто спробував би відновлювати свої права за допомогою адвоката, треба вважати потенційно охочими звернутися до суду, що, таким чином, збільшує сукупну частку всіх тих респондентів, які бажали б домагатися справедливості в суді.

2.5 Поінформованість про діяльність суду

Тільки 11 % респондентів із числа тих, хто ніколи не бував у суді, вважають, що про функціонування судів вони знають досить. Не набагато більше половини всіх респондентів не від того, щоб дізнатися більше, і лише трохи понад однієї третини заявили, що про функціонування судів їм нічого не відомо. Мабуть, більш дивно те, що лише одна п'ята тих респондентів, кому вже доводилося звертатися в суд, уважала, що вони досить знають про те, як функціонують суди; майже 60 % з них хотіли б знати більше. Дані відповіді співзвучні з відповідями, отриманими при опитуванні громадян у судах (див. Секцію 3), і, можливо, вказують на недостатню прозорість функціонування судів.

3. Опитування населення в судах

3.1 Загальна інформація про учасників опитування і їхній досвід участі в судових процедурах

Опитуванням були охоплені 2109 громадян, які в тій або іншій формі стикались із судочинством у період із квітня 2005 року. 63 % з них виступали в ролі позивачів, а 37% – відповідачів. Майже третина з них були учасниками судочинства по першій інстанції, по одній п'ятій респондентів мали справу з досудовим провадженням і винесенням вироку, за ними йшли ті, хто має досвід подання апеляцій і реєстрації справ у суді. На першому місці – цивільні справи (68 %). За ними – кримінальні (17 %), адміністративні (10 %) і господарські (5 %). Майже три чверті респондентів мали стосунок до позову з іншими фізичними особами; меншій частці опитаних у суді протистояли організації (19 %) або держава (8 %).

Майже половина відповідачів (46 %) користувалися послугами посередників, включаючи юридичних посередників і адвокатів. Найчастіше до посередників удавалися в кримінальних справах (в 60 % випадків), а найрідше – в адміністративних (30 %). Що вищий освітній рівень і доходи відповідачів, то більша ймовірність того, що вони користувалися послугами посередників.

Середня тривалість судових слухань загалом виявилася рівною приблизно 8 місяцям. Строки провадження на етапі досудового слідства складала в середньому 5 місяців, справи, що вийшли на стадію розгляду в суді й постановлення рішення, тривали приблизно 8 місяців, по апеляції – 17 місяців, а в арбітражі – 20 місяців. Найкоротші строки провадження пов'язані з розглядом адміністративних справ (у середньому, близько 4 місяців); цивільні й господарські справи віднімають удвічі довше, карні ж займають у середньому 10 місяців.

Середня кількість разів, що позивачам/відповідачам доводиться особисто прибути в суд, становить 6,4. Середнє число відвідувань, якщо виключити 5 % найбільш відмінних значень, дорівнює 4. На стадії подання позовів громадянам доводилося побувати в суді в середньому 2,7 рази; природно, що середнє число відвідувань зростає в міру просування етапами розгляду, досягаючи в середньому майже 13 разів у випадку тих, хто брав участь в апеляційному процесі. Із питань цивільних або кримінальних справ людям доводилося бувати в суді в середньому 7 разів, у той час як з адміністративних або господарських – 4 рази.

У середньому розмір оплачених судових витрат (не включаючи вартість послуг адвоката), відповідно до респондентів, складав 391 UAH, якщо при цьому виключити два випадки надзвичайно високих видатків (UAH 400 000 і 1 мільйон), і 160,4 UAH, якщо не враховувати 5 % аутлесерів.

Таблиця 3.1.1 Тривалість розгляду, кількість відвідувань суду й сума судових витрат у середньому

Стадія розгляду справи у суді	Тривалість (місяців)	Візити до суду (разів)	Офіційні витрати (грн.)
Подання заяви	1,2	2,7	97,2
Досудовий розгляд	4,6	4,1	178,8
Судове засідання	8,1	5,3	487,6
Винесення вироку	7,7	4,9	371,7
Оскарження в апеляційному суді	17,2	12,6	637,1
Оскарження в арбітражному суді	19,6	17,3	286,2
Інше	20,4	26,8	793,3
Всього	8,3	6,4	391,2

Примітка: судові витрати без врахування двох надзвичайних значень (0,4 млн. і 1 млн. UAH).

Громадянам, які користувалися послугами посередників, доводилося бути в суді в середньому вдвічі більше разів (12) і зазнати в середньому вчетверо більше офіційних витратків (661 UAH). Мабуть, це відбиває той факт, що складніші справи з більшою ймовірністю потребують допомоги адвокатів або інших посередників, вимагають частіше бути в суді і, таким чином, призводять до збільшення суми офіційних витрат.

3.2 Думки щодо проблем системи правосуддя

Респондентів запитали про те, котра з перелічених проблем судової системи, на їхню гадку, є найсерйознішою (при цьому вони могли вибирати більш як одну відповідь). Найчастіше (10 % респондентів) такою проблемою називали тривалі строки провадження. На шостому місці виявилася корупція серед суддів (7 %). Відсутність ефективної системи виконання судових рішень уважали за серйозну проблему 6 % опитаних, тоді як 5 % указали як на серйозну проблему на залежність суддів од органів виконавчої влади. 1,2 % відповідачів покладають, що в судовій системі ніяких проблем немає. Жодна з інших проблем не набрала більше 5 %, включаючи й такі, як високі розміри «неофіційних» платежів (3,5 %) і корупцію на етапі реєстрації заяв (3,0 %).

Менш як третина громадян, що мали дотичність до судового розгляду, вважають себе доволі знайомими із судовим процесом, своїми правами в ньому й обов'язками чиновників судових органів на всіх рівнях. У Західній Україні за добре обізнаних себе вважали вдвічі більше опитаних. Чим менше населений пункт, тим більше відповідачів вважають себе добре обізнаними.

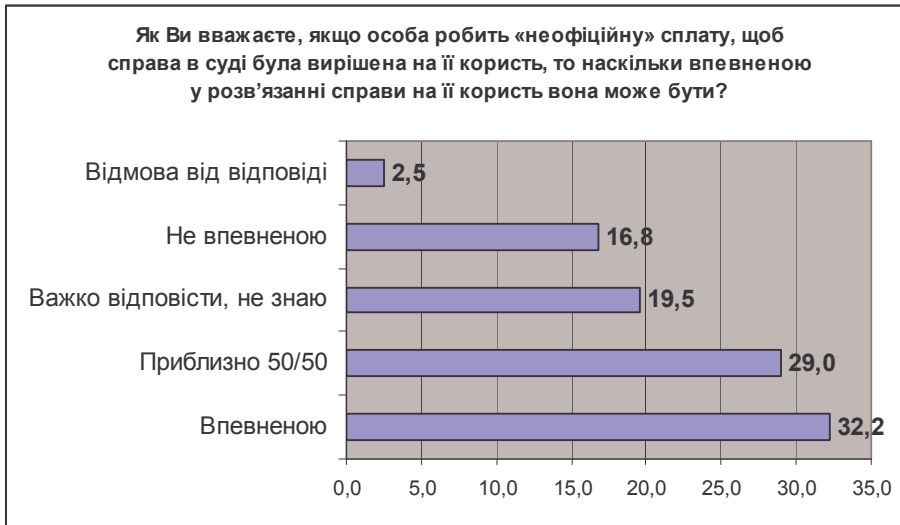
3.3 Корупція й неправомірний вплив у суді

Майже половина респондентів (і понад половину учасників кримінального судочинства) думає, що корупція серед чиновників суду має велике поширення, і тільки 11 % поділяють протилежну думку. Майже чверть думає, що корупція поширена «50/50». Гадає, що суд був підкуплений їхнім опонентом, тільки п'ята частина респондентів, хоча серед тих, хто мав стосунок до кримінальних справ, у цьому переконана набагато більше. Понад дві третини не згодні з тим, що суд був упереджений або діяв під тиском.

Одна п'ята опитаних із числа тих, хто скористався послугами посередників, вважає, що гроші, які вони віддали були цим посередникам, включали й суми «неофіційних платежів» чиновникам суду, тим часом як 60 % респондентів заявили, що вони так не вважають. На думку тих респондентів, що вірили в реальність неофіційних платежів, дець біля половини суми, що вони сплатили були посередникам, використовувалася для неофіційних виплат.

Одна третина опитаних, однак понад 40 % тих, хто виявився учасником провадження в кримінальних справах, думала, що, якщо буде здійснений неофіційний платіж, в позитивному результаті справи в суді можна бути впевненим. Трохи менш як одна третина вважає, що впевненим у цьому можна бути тільки «50/50».

Діаграма 3.3.1: Сприйняття громадянами ефективності неофіційних платежів у забезпеченні сприятливого рішення суду

3.4 Задоволеність послугами суду

Відповідачів просили оцінити якість послуг у суді за стандартною 5-бальною шкалою (де 1 – «зовсім не вдоволений», а 5 – «цілком задоволений»). Середня оцінка, що її дали респонденти, дорівнює 2,9, тобто «ні задоволений, ні незадоволений». 37 % громадян заявили, що якістю таких послуг вони були «ні задоволені, ні не задоволені», 33 % виявилися незадоволеними, а 30 % – задоволені. Задоволеність послугами суду виявляла обернено пропорційну залежність від сприйманого ступеня корумпованості, тривалості судочинства, кількості явок у суд і суми офіційних витрат. Ступінь задоволеності позивачів і відповідачів приблизно однакова, а от найбільш незадоволеними виявилися учасники кримінального судочинства. Респонденти, що скористалися з послуг посередників, були набагато більше незадоволеними, ніж ті, хто цього не робив.

4 Опитування юристів

У третій частині дослідження було проведене опитування представників юридичної професії. Їм було поставлене запитання щодо їхнього сприйняття проблем системи правосуддя, корупції в системі правосуддя й бажаних реформ. Трьома цільовими групами в цьому дослідженні були адвокати (і їхні помічники), прокурори (включаючи їхніх помічників) і судді (включаючи їхніх помічників).

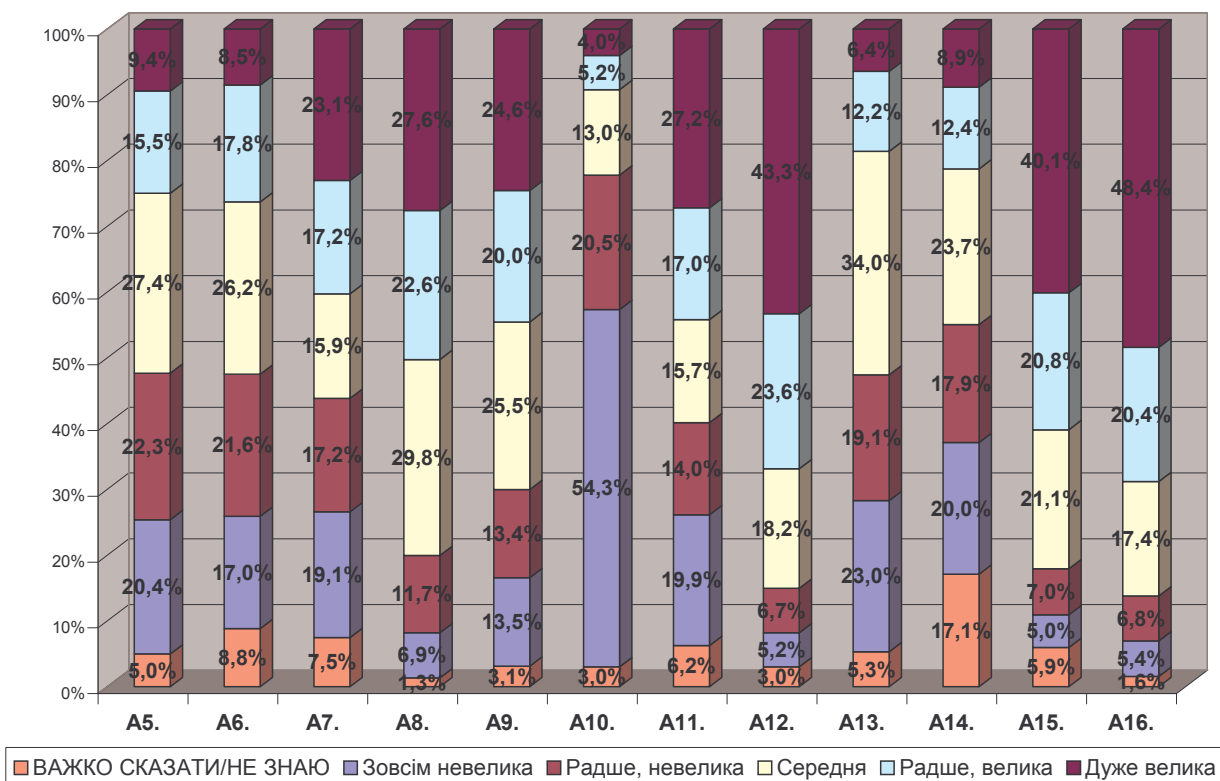
4.1 Думки щодо системи правосуддя і її проблем

Респондентів попросили оцінити чотири аспекти судочинства – компетентність, невідкладність, добросесність і доступність, а відтак – серйозність окремих проблем у судовій системі. Головні результати були наступні:

- Найсуворішій критиці було піддано добросесність и невідкладність судочинства: 37 % и 43 % опитаних, відповідно, оцінили їх як «радше низькі» та «дуже низькі». На відміну від цього, компетентність и доступність у такий спосіб оцінили лише 12 % и 19 % респондентів, майже усі інші опитані оцінили їх або нейтрально, або позитивно.
- Як найбільші проблеми судової системи (яким було дано оцінку «радше велика» та «дуже велика»), судячи зі сприйняття опитаних, є недостатня забезпеченість судів приміщеннями (69 % респондентів, головно суддів), незадовільне виконання судових рішень (67 %, головно адвокатів), низька платня та рівень матеріального забезпечення адвокатів, прокурорів і суддів (61 %, головно прокурорів), та недосконале процесуальне законодавство (50 %, головно адвокатів).
- Корумпованість суддів, прокурорів и адвокатів була оцінена, в кращому разі, як радше незначна або ж дуже мала проблема, хоча 21 % опитаних таки оцінили цю проблему як радше або дуже велику.

Важливо відзначити, що думки різних категорій юристів значно відрізнялися, причому опитані були схильні відповідати на всі питання так, щоб висвітлити зі сприятливої боку представників своєї фахи. Наприклад, нестачу приміщень для судів як «дуже велику» проблему виділило вдвічі більше суддів, аніж прокурорів. Відмінності у відповідях суддів, прокурорів і адвокатів є характерною рисою даного дослідження взагалі, причому найяскравіше вони виділялися у відповідях на запитання щодо корупції в системі правосуддя, резюме яких наведено далі.

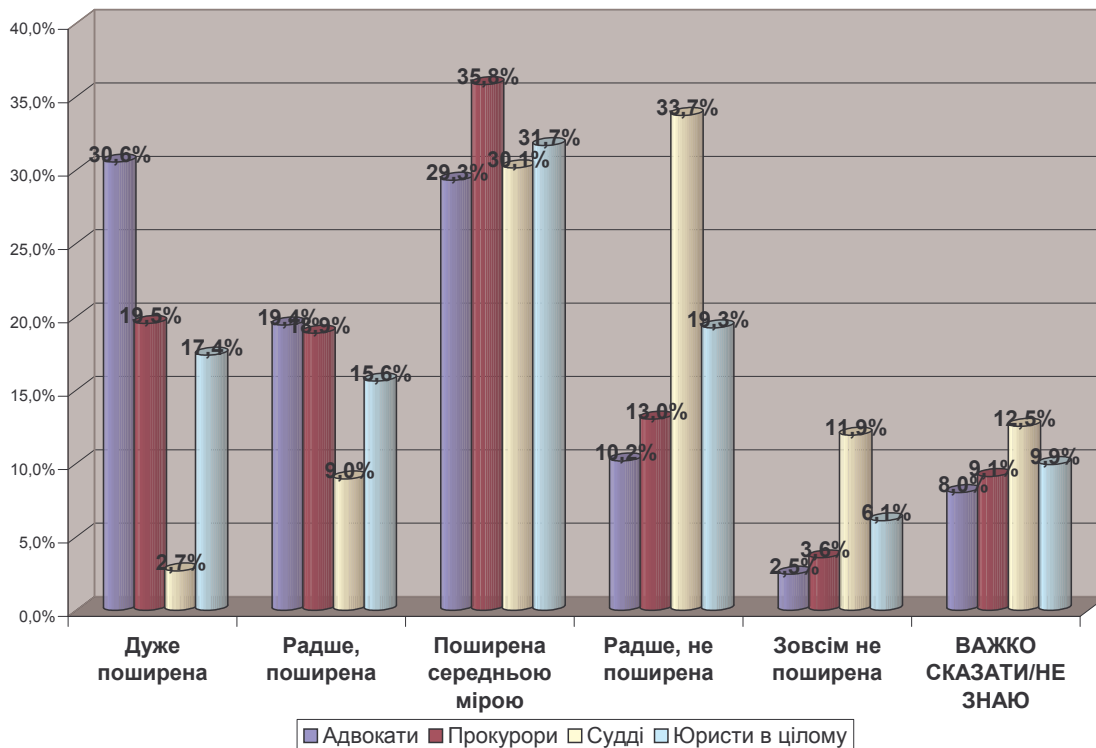
Оцінка наявних проблем судової системи в Україні

4.2 Корупція в системі правосуддя

Відповідаючи на пряме запитання: «Наскільки, на Вашу думку, поширена корупція в українській системі правосуддя», 50 % усіх опитаних юристів заявили, що вона радше або дуже поширена. Коли ж респондентів попросили оцінити ступінь поширення корупції в конкретних областях системи правосуддя, то з твердженням, що вона радше або дуже поширена, погодилася вже менша частка респондентів – тільки одна третина. Судді сприймають корупцію як набагато менш поширене явище, ніж інші дві категорії юристів. Не викликає подиву, що юристи в цілому вважають, що корупція найменш поширена в прокуратурі й судах. Схильність до «позитивної самооцінки» знаходить своє підтвердження й у розподілі відповідей у різних підгрупах. Судді, проти прокурорів, вважають корупцію не настільки поширеною в своєму власному середовищі, ніж ув органах прокуратури, і навпаки. Так само, найбільш корумпованим інститутом вважають досудове слідство, тобто ту сферу, основні суб'єкти якої – органи внутрішніх справ – опитуванням охоплені не були.

С1. Як Ви вважаєте, якою мірою корупція поширена у судовій системі України?

Тенденції щодо корупції в системі правосуддя. У респондентів з'ясували їхню думку про тенденції в корупції за попередній рік. Значна більшість не відчула ніяких змін або ж не могла – чи не схильна була – відповісти на таке питання, тим часом як невелика частка відзначила якісь зміни – на гірше чи на краще.

Корупція в різних сферах судочинства. За найменш корумповане опитані покладають адміністративне провадження: 34 % з них вважають, що корупція в тій сфері «не дуже поширена» або ж «узагалі не має поширення». У провадженнях із господарських справ корупції, як вважають, найбільше: 39 % респондентів розглядають корупцію там як явище «радше» або «дуже» поширене.

Сфера поширення корупції на різних стадіях судового процесу. У відповідачів запитували про їхню думку стосовно до того, на якій стадії судового процесу найбільше відчувається корупція. І знову, представники різних професійних груп визначали як корумповані ті стадії судового процесу, на яких самі вони не відіграють ключової ролі. Так, частіше за інші думки було висловлено ту, що корупція панує найпомітніше на етапі досудового слідства (40 % опитаних), на другому місці за популярністю виявилася думка про те, що корупція «однаково поширена» на всіх стадіях судочинства (38 %), тобто погляд, що не містить хоча б якогось судження про фактичну міру корупції. Відомчу упередженість відповідей чітко висвітлює такий факт: думку, ніби корупція найбільше поширена на етапі провадження в суді, поділяє тільки 1 % суддів, зате аж 26 % прокурорів.

Особистий досвід. Відповідачам було поставлене пряме запитання, чи одержували вони коли-небудь неофіційні платежі від клієнтів у суді й скільки в середньому. Не диво, що 90 % відповідачів заявили, що ніколи ніяких не неофіційних платежів не одержують, або не були про це поінформовані. 10 % опитаних юристів (92 респонденти) – як адвокатів, так прокурорів і суддів – заявили, що їм дійсно доводилося приймати деякі неофіційні платежі. Утім, більшість тих, хто на це запитання відповів, становили адвокати – представники професії, для якої неофіційні платежі не такі вже незаконні.

Причини корупції в системі правосуддя. У відповідачів з'ясували їхню думку щодо головних причин корупції в українській системі правосуддя. І знову, респонденти віддавали перевагу відповідям, що не виставляють у невідгядному світлі власну професійну групу. Більш як половина з них, причому майже

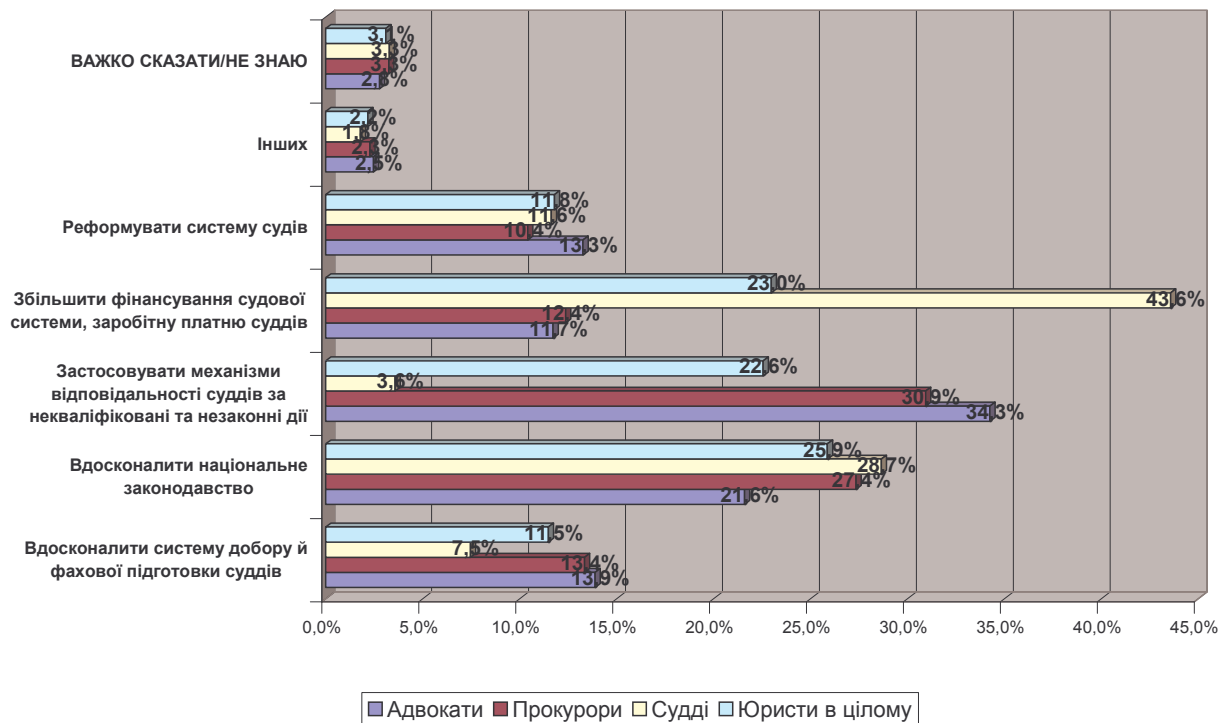

дві третини суддів і прокурорів, заявляли, що основна причина корупції в судовій системі – «низький рівень матеріального забезпечення». Другою найважливішою з названих причин (одна третина респондентів) виявилось «недосконале законодавство».

4.3 Реформи

Відповідачів просили вказати заходи, які, на них, є вкрай важливі для розв'язання проблем системи правосуддя. Найчастіше, у середньому, юристи поклали за найважливіші такі заходи: удосконалення законодавства (26 % респондентів), збільшення фінансування судової системи й підвищення платні суддям (23 %), та запровадження механізмів, що дозволяють притягати суддів до відповідальності за непрофесійні й незаконні дії (23 %). Як і раніше, думки цих трьох груп помітно відрізнялися одна від одної. Наприклад, судді віддавали набагато більшої переваги збільшенню фінансування і їхніх власних зарплат, аніж прокурори й адвокати, і набагато меншої – підвищенню відповідальності суддів..

A17. Як Ви вважаєте, яких заходів для подолання цих проблем необхідно вжити в першу чергу?

Висновки

Це дослідження дало цікаві показники становища в українській системі правосуддя, а надто щодо корупції. Як і в багатьох інших дослідженнях, отримані дані, здається, підтверджують наявність великого розриву між сприйняттям неприборканої корупції і набагато нижчим фактичним рівнем корупції як узагалі, так і в системі правосуддя зокрема. Що ж до системи правосуддя, то дослідження підкреслює те, що, хоча корупція насправді є серйозною проблемою, поширена вона, можливо, не такою мірою, як про це часто думають. Громадяни, здається, більш-менш задоволені функціонуванням судів і вважають, що найсерйознішою проблемою системи правосуддя є не корупція, а тривалі строки судового провадження, незадовільне виконання рішень суду й нестача ресурсів.

І останнім один по одному, але не за значенням, є висновок про те, що опитування юристів - який виявив систематичну схильність і суддів, і прокурорів свій власний інститут оцінювати позитивно, а чужий - набагато більш негативно, ясно виявляє недоліки, пов'язані зі спробами просити представників певної професії самим давати їй оцінку. Як і у випадку багатьох інших досліджень, які ставлять метою одержати інформацію про корупцію, вивчаючи результати даного опитування можна укласти, що варто приділяти набагато більше уваги точному визначенню цілей досліджень і розробці такої схеми опитування, яка б дозволила досягати цих цілей при повному усвідомленні переваг і недоліків різних підходів до анкетного опитування